

**FEDERALE OVERHEIDSDIENST BUITENLANDSE ZAKEN, BUITENLANDSE
HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING**

Strategienota

Eerbied voor de Rechten van het Kind

in Ontwikkelingssamenwerking

DIRECTIE-GENERAAL ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

INHOUDSTAFEL

Voorwoord van de heer Charles MICHEL, minister van Ontwikkelingssamenwerking	3
HET 'INTERNATIONAAL VERDRAG INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND'	5
AANBEVELINGEN VOOR KINDERRECHTEN IN DE VIJF CONCENTRATIESECTOREN VAN DE BELGISCHE SAMENWERKING	8
A.BELEIDSMATIGE AANBEVELINGEN	8
B.TECHNISCHE AANBEVELINGEN	10
I IN DE EDUCATIESECTOR	10
II IN DE GEZONDHEIDSSECTOR	13
III IN DE LANDBOUWSECTOR EN VOEDSELZEKERHEID	15
IV IN DE BASISINFRASTRUCTUUR	18
V. IN DE SECTOR MAATSCHAPPIJOPBOUW	19
ALGEMENE BELEIDSOPTIES	26
ANNEX I: Kinderen en gewapende conflicten	28
ANNEX II Cruciale referenties over kinderrechten	34

Strategienota “Eerbied voor de Rechten van het Kind”

Voorwoord Van De Heer Charles Michel, Minister Van Ontwikkelingssamenwerking

Kinderen zijn essentieel voor de toekomstige ontwikkeling van een samenleving. Zij maken het merendeel van de wereldbevolking uit.

Alle kinderen moeten beschikken over dezelfde rechten en vrijheden, zonder onderscheid van welke aard dan ook. Omwille van hun kindzijn hebben zij bovendien recht op bijzondere zorg en bijstand. Het ‘Internationaal Verdrag betreffende de Rechten van het Kind’ (IVRK), in 1989 goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN), en in België van kracht geworden in 1992, formuleert deze grondrechten die inherent zijn aan de menselijke waardigheid en de harmonische ontwikkeling van elk kind. Het IVRK, een internationaal rechtsinstrument met bindende kracht, is het meest geratificeerde verdrag ter wereld op het gebied van mensenrechten.

Het Belgische parlement vertaalde deze internationale bekommernis door in 2005 de wet op de Internationale Samenwerking te amenderen. ‘Eerbied voor de rechten van het kind’ werd aldus het vierde sectoroverschrijdende thema van de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

De analyse van het IVRK en de lessen getrokken uit de ervaring op het terrein, zowel betreffende de bilaterale directe samenwerking in de vijf concentratiesectoren, als de bilaterale indirecte samenwerking met de andere actoren van de Belgische ontwikkelingssamenwerking, vormden de basis voor deze thematische beleidsnota. Door enerzijds het IVRK te analyseren en anderzijds lessen te trekken uit de praktijkervaring van vele actoren, tracht deze nota meer rekening te houden met de kinderrechten in de identificatie, de uitvoering en het opvolgen van de coöperatieactiviteiten.

In deze beleidsnota ligt de nadruk duidelijk op het IVRK en zijn bijbehorende protocollen. Maar ook andere relevante verdragen en verbintenissen worden mee in rekening genomen, zoals het “Verdrag betreffende de eliminatie van alle vormen van vrouwendiscriminatie”(CEDAW) - en diverse internationale initiatieven zoals ‘A World Fit for Children’, het “Beijing Actieplatform” op het gebied van gender en het “Cairo-Actieplan betreffende seksuele en reproductieve rechten”. Vanzelfsprekend werd rekening gehouden met relevante aanbevelingen van de Commissie ‘Vrouwen en Ontwikkeling’ en de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling. Deze kruisbestuiving liet toe ook andere belangrijke aspecten, zoals de genderbenadering, te integreren in het kinderrechtenbeleid.

Deze strategienota houdt rekening met de recente evoluties in de internationale samenwerking, waar men tracht over te stappen van ‘donorship’ naar ‘ownership’ (van een donorgedreven naar een meer partnergedreven ontwikkelingsbeleid). In deze visie is het ontwikkelingsland verantwoordelijk voor zijn ontwikkelingsbeleid en is de donor verantwoordelijk voor zijn samenwerkingsbeleid. Beide partners stellen wederzijds verbeteringen voor in hun beleidsdialoog. Vanuit deze optiek zijn de Belgische strategienota’s dus geen ‘blauwdruk’ (meer) voor plannen betreffende ontwikkelingsbeleid, maar een instrument voor de beleidsdialoog en de praktijk op het terrein. Tenslotte wil de nota een Belgische bijdrage leveren tot de harmonisering van het samenwerkingsbeleid van de verschillende donoren, hoofdzakelijk in het kader van de Europese samenwerking.

Na enkele belangrijke inleidende beschouwingen gaat deze nota, ingedeeld in vijf hoofdstukken, na hoe de kinderrechten beter gewaarborgd kunnen worden in de vijf sectoren van de Belgische samenwerking. Sector per sector worden beleidsmatige en technische aanbevelingen geformuleerd. De principes van Protectie (de kinderen beschermen), Prestaties (de kinderen toegang waarborgen tot verschillende diensten en uitrustingen) en Participatie (het woord geven aan de kinderen) - de 3 P's - werden gebruikt om deze oefening te structureren.

Bijzondere aandacht gaat naar de kinderen in gewapende conflicten, onder de vorm van een annex bij de strategienota. Het probleem is gekend en is het voorwerp van vele veroordelingen, onder meer in de Veiligheidsraad. Ondanks alles wordt het aantal kinderen in de wereld, aangesloten bij gewapende groepen, vandaag nog geschat op 300.000. Het gaat echter niet alleen om een kwestie van mensenrechten, of van humanitaire bijstand, of van ontwikkelingshulp. Het gaat ook om een zaak van vrede en veiligheid. Steunend op dit totaalbeeld, is België voornemens de Rechten van het Kind in het algemeen te bevorderen, met een bijzondere aandacht voor kinderen en gewapende conflicten.

Een grotere nadruk op het respect voor kinderrechten zal zowel het ontwikkelings- als het samenwerkingsbeleid doeltreffender maken. Indien kinderrechten in het beleid geïntegreerd worden – waarvoor deze nota pleit – dan kan men gebruik maken van de verdragsrechtelijke afdwingbaarheid van kinderrechten om het ontwikkelings- en samenwerkingsbeleid doeltreffender te maken.

Ik hoop dat dankzij deze nota de Belgische actoren beter gewapend zullen zijn om de Rechten van het Kind in deze wereld te verdedigen en het Belgische engagement terzake internationaal gestalte te geven. Eerbied voor de Rechten van het Kind mag geen eenvoudig ideaal blijven, maar moet een dagelijkse werkelijkheid worden.

Charles MICHEL

HET 'INTERNATIONAAL VERDRAG INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND'

- 1) De houding van volwassenen tegenover kinderen is in de loop van de geschiedenis en in de verschillende samenlevingen drastisch veranderd en leidde na de 'Verklaring van Genève' (1924) gevolgd door de 'Verklaring van de Rechten van het Kind' (1959) tot het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). In 1989 goedgekeurd, trad het in september 1990 in werking.
- 2) Het IVRK bevat een uitgebreide preambule die het interpretatiekader vormt voor de 54 artikels die erop volgen. De eerste 41 artikels handelen over de substantiële rechten (de burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten) van het kind en de verplichtingen van derden jegens het kind. Zij worden aangevuld door 2 facultatieve protocollen betreffende kinderen in gewapende conflicten en betreffende de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie. De laatste 13 artikels (art. 42 t.e.m. 54) leggen vast hoe en wanneer het verdrag in werking treedt en door wie (Comité voor de Rechten van het Kind met zitting in Genève); hoe het toezicht op de naleving van het verdrag en de praktische interpretatie ervan wordt georganiseerd. Men gebruikt de techniek van de 'General Comments', een bijzonder geschikt instrument om het transversale van het thema kinderrechten ook in het Belgische beleid te implementeren. Het blijft dan ook verwonderen dat het IVRK én in de geest én in de praktijk, nog al te vaak als een 'Verklaring', d.w.z. een morele code ('soft law'), wordt opgevat en niet als een 'Verdrag'.

De reikwijdte van het IVRK

- 3) Het IVRK definieert het kind als "ieder mens jonger dan achttien jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt". Het verdrag wil dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen, noch prioriteiten worden bepaald onder de verschillende rechten.

Het IVRK onderscheidt **4 basisprincipes**:

- non-discriminatie (art. 2);
 - het belang van het kind (art. 3);
 - het recht op (over)leven en ontwikkeling (art. 6);
 - het recht op participatie (art. 12).
- 4) Deze basisprincipes zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en dienen transversaal toegepast te worden. Om praktische redenen – maar zonder de onlosmakelijkheid van de verschillende rechten te ontkennen – worden de rechten van het kind onderverdeeld in **3 categorieën**, de zogenaamde 3 P's: **Protection** (*kinderen beschermen*), **Provision** (*diensten en voorzieningen voor kinderen garanderen*) en **Participation** (*kinderen een stem geven*).

De internationale context van het IVRK

- 5) Het IVRK staat niet op zichzelf. Het bouwt voort op eerdere mensenrechtenverdragen. Het veranderde kindbeeld en de verplichtingen ervan werden, weliswaar in afgezwakte vorm, door de regeringsleiders herhaald in het kader van de Millenniumtop van 2000 (Millenniumdoelstellingen). 'A World Fit For Children', het slotdocument van de Bijzondere Zitting van de Verenigde Naties over Kinderen (2002), herbevestigt de engagementen van het IVRK. De EU (mededeling 'Towards an EU Strategy on the Rights of the Child' (2006)) is een eerste stap om te komen tot een sterkere beleidscoherentie inzake de rechten van het kind in overeenstemming met het IVRK en andere relevante mensenrechteninstrumenten.
- 6) Het IVRK stelt herhaaldelijk dat de internationale (ontwikkelings)samenwerking dient bij te dragen tot de volledige verwezenlijking van de in het IVRK erkende rechten en dat hierbij uitdrukkelijk rekening dient gehouden worden met de noden van de ontwikkelingslanden.

Het Belgische samenwerkingsbeleid en het IVRK

- 7) Het Belgische parlement heeft de internationale engagementen die België aangaan door de ratificatie van het IVRK op 7 juni 2005 getransponeerd naar de Belgische context. Concreet betekent dit dat de Belgische wetgeving de 4 principes vermeld in het IVRK wil respecteren in de 5 concentratiesectoren van de Belgische ontwikkelingsamenwerking.
- 8) De noodzakelijke wisselwerking tussen het transversaal thema 'eerbied voor de rechten van het kind' en de andere transversale thema's – leefmilieu, sociale economie, gendergelijkheid – en vice versa, ligt voor de hand.
 - Inzake **gendergelijkheid** wegens:
 - a. de nog bestaande ongelijkheid tussen jongens en meisjes;
 - b. de economische, juridische en sociale status van de vrouw en het verband met het welzijn van het kind.
 - Inzake **leefmilieu** dient benadrukt te worden dat de huidige degradatie van het milieu zwaar zal wegen op de toekomstige generaties en nu reeds (onderschatte) negatieve effecten heeft op kinderen;
 - Inzake **sociale economie** is het essentieel voor ogen te houden dat kinderen niet enkel gebruikers maar vaak ook actoren in de economie zijn.
- 9) Het partnerland dient in zijn toepassing van het IVRK gerespecteerd te worden. Dit respect mag echter geen schamplap worden voor een de facto verloochening van internationaal onderschreven principes en bepalingen.

Summiere situatieschets: Het kind in het zuidelijke halfmond

Een kind dat in een ontwikkelingsland ter wereld komt, zal in het merendeel der gevallen te maken hebben met een serie cumulatieve problemen en achteruitstellingen.

De moeders én kinderen blijven vaak verstoken van *gezondheidszorg*, met als resultaat hoge moedersterfte, plus hoge mortaliteit van de baby's en peuters. Deze situatie wordt nog verergerd door aids en diverse situaties van geweld, evenals door het gebrek aan rechten inzake seksuele en reproductieve gezondheid en integriteit, vooral voor meisjes.

Kinderen hebben ook als eerste te lijden onder het *gebrek aan voedselzekerheid*, vooral op het platteland, terwijl bovendien 70% van de 218 miljoen kinderarbeiders in de landbouw werken, al dan niet illegaal.

Ook het recht op *onderwijs* is niet gewaarborgd: het educatiedeficit vertaalt zich niet alleen naar cijfers inzake het aantal niet-schoolgaande kinderen: 77 miljoen in 2007, hoofdzakelijk in Subsaharaans Afrika en Zuid-West Azië. Overigens bestaan er over het algemeen onvoldoende schoolstructuren en ook de kwaliteit van het onderwijs is relatief zwak.

De toegang tot onderwijs en gezondheidszorg, en een zekere levenskwaliteit in het algemeen, - en het veiligheidsgevoel in het bijzonder - wordt nog bemoeilijkt door het ontbreken, of de slechte kwaliteit van de *basisinfrastructuur*.

Al deze elementen die een negatieve impact hebben op de evolutie van het kind worden mogelijk nog verergerd door de verscheidene *vormen van geweld*, al dan niet geïnstitutionaliseerd: socio-culturele tradities, zoals schadelijke gezondheidspraktijken; economische en seksuele uitbuiting (kinderarbeid en kinderhandel) en gewapende conflicten (gewonden, gehandicapten, vluchtelingen, maar ook kindsoldaten die dikwijls actoren van geweld worden).

Deze summiere situatieschets weerspiegelt een verzameling van diverse, niet zelden samenlopende, handicaps waardoor de ontwikkeling van het kind in de ontwikkelingslanden in het gedrang komt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat 7 van de 8 millenniumdoelstellingen, instrumenteel in het doorbreken van de armoedecyclus, ook kinderen aanbelangen, rechtstreeks of onrechtstreeks.

AANBEVELINGEN VOOR “KINDERRECHTEN IN DE VIJF CONCENTRATIESECTOREN VAN DE BELGISCHE SAMENWERKING”

- 10) Een kinderrechtenbenadering veronderstelt een gelijktijdige actie op drie verschillende terreinen:
- Versterken van *structuren en mechanismen* om kinderrechten te promoten en te beschermen;
 - *Specifieke en praktische maatregelen* treffen om het respect voor kinderrechten te concretiseren;
 - *Sensibiliseren* van beleidsmakers, professioneel personeel, media, privé-sector, civiele maatschappij en het grote publiek voor kinderrechten.

Vanzelfsprekend is de hierna volgende lijst niet exhaustief.

A. BELEIDSMATIGE AANBEVELINGEN

- 11) In het kader van de bestrijding van de armoede is het nodig de promotie van kinderrechten in de *vijf concentratiesectoren* van de Belgische samenwerking - educatie, gezondheid, landbouw en voedselzekerheid, basisinfrastructuur en maatschappijopbouw - te integreren in alle stadia van de samenwerking, te beginnen met de beleidsdialogoog. Samen met zijn partners en andere donoren zal de Belgische overheid:
- Inzake de uitvoering en naleving van het IVRK:
 - ◆ Ijveren voor de omzetting van het IVRK en voor de ratificatie en omzetting van de facultatieve Protocollen bij het IVRK en de andere relevante internationale mensenrechteninstrumenten in nationale wetgevingen;
 - ◆ Ijveren voor het intrekken van voorbehouden en feitelijke beperkingen bij de ratificatie van het IVRK;
 - ◆ Ijveren voor inspanningen van partnerlanden om de ‘Concluding Observations’ en ‘General Comments’ uitgegeven door het Comité voor de Kinderrechten na te leven en hiermee rekening te houden bij het ontwikkelen van nationale strategieën.
 - Inzake de Belgische beleidscoherentie m.b.t. de doelstellingen van de internationale ontwikkelingssamenwerking, intern en naar buiten:

- ◆ Intern: werken aan de integratie van kinderrechten in alle facetten van het Belgisch beleid om tot meer coherentie voor ontwikkeling te komen; het draagvlak versterken voor het promoten van kinderrechten en daarbij duidelijk communiceren met beleidsmakers, professioneel personeel, media, privé-sector, de civiele maatschappij en de Belgische bevolking in het algemeen ;
- ◆ Naar buiten: dit beleid harmoniseren met andere donoren, in het bijzonder in het kader van de Europese samenwerking, maar ook op internationale fora een actieve rol spelen in het bevorderen, beschermen en verwezenlijken van kinderrechten.
- ◆ Samenwerken met bevoegde organisaties, zowel in ontwikkelingslanden als in België, in het bijzonder doorheen onze vijf concentratiesectoren.
- ◆ Een actieve rol spelen in internationale fora:
 - Inzake landbouw (rechten van het kind inzake voedselzekerheid);
 - Inzake gezondheid (recht van het kind op gezondheid en gezondheidszorg in en doorheen het gezondheidssysteem) en daarbij speciale aandacht hebben voor het kwetsbare kind (Aidsslachtoffers, straatkinderen, wezen, in het bijzonder meisjes) en een duidelijke boodschap van zerotolerantie tegenover schadelijke (al dan niet traditionele) praktijken;
 - Inzake maatschappijopbouw ijveren voor een globaal partnerschap voor duurzame uitroeiing van schadelijke kinderarbeid en voor het respecteren van de VN-Veiligheidsraad resoluties voor geïntegreerde aanpak van conflictbeheersing, vredesopbouw en beschermingsmaatregelen voor kinderen in situaties van conflict.
- Inzake capaciteitsversterking in onze partnerlanden:
 - ◆ Het respect voor kinderrechten integreren in de beleidsdialoog, inclusief de sociale en maatschappelijke, met de partners;
 - ◆ Partnerlanden aanmoedigen opdat zij:
 - Kinderrechten integreren in hun *beleidsformulering* (bij het opstellen of actualiseren van bvb. een ‘Poverty Reduction Strategy Paper’) en de bijhorende actieplannen, alsook in de uitvoering, opvolging, monitoring en evaluatie ervan;
 - Streven naar harmonie tussen het gelijkheidsbeginsel en de noodzaak, de meest zwakken bijzonder te ondersteunen: steeds aandacht besteden aan de rechten en behoeften van bijzonder kwetsbare kinderen. Deze kwetsbaarheid hangt samen met fysieke, psychische, sociale, culturele, politieke en/of economische omstandigheden waardoor het kind in een positie van achterstelling of rechteloosheid komt. Hierbij ook het principe van gendergelijkheid integreren.
 - De partnerlanden aanmoedigen hun nationaal beleid *uit te voeren* in harmonie met andere donoren. Daarbij zal de versterking van nationale deskundigheid voorop staan voor interventies die (i) kinderen beschermen, (ii) diensten en voorzieningen voor kinderen garanderen en (iii) kinderen een stem geven.

Uit al de hierop volgende concrete aanbevelingen werden tenslotte 3 prioriteiten gekozen, verwoord in paragraaf 104, op basis van de hoogdringendheid en de impact op de toekomst van de kinderen.

B. TECHNISCHE AANBEVELINGEN

I. IN DE EDUCATIESECTOR

i. Protectie: Kinderen beschermen

- 12) Partnerlanden aanmoedigen opdat:
- Leerkrachten en ander educatief personeel:
 - Tijdens hun opleiding beter opgeleid worden om diverse vormen van geweld op en misbruik van kinderen op school, waarbij zij soms zelf betrokken zijn, te voorkomen, identificeren en helpen remediëren;
 - Tijdens hun volledige loopbaan beter opgevolgd en begeleid worden;
 - De directe (ouders/erstelijnsopvoeders, familie etc) en ruime omgeving van het kind (schoolautoriteiten, inspectie, gemeenschap etc) gesensibiliseerd wordt rond geweld en seksueel misbruik (o.a. op weg van/naar en op school). De school kan in deze sensibilisering een sleutelrol opnemen.
- 13) Partnerlanden aanmoedigen opdat:
- Noodhulpinterventies aandacht besteden aan aangepaste opvang- en onderwijsmogelijkheden voor kwetsbare, vaak getraumatiseerde kinderen. Vooral in de context van oorlog en rampen is de school vaak de enige plek waar nog enigszins orde en regelmaat heersen en waar het veilig is;
 - De onderwijsprogramma's aandacht besteden aan wederzijds respect, tolerantie, vrede, nondiscriminatie en gendergelijkheid; ook in conflictgebieden;
 - In omgevingen waar formeel onderwijs (tijdelijk) niet mogelijk is, kinderen aangepaste vormen van onderwijs ontvangen (vb. traumaverwerking in vluchtelingenkampen, reïntegratie van kindsoldaten, straatkinderen, verhandelde en misbruikte kinderen, etc) en bruggen naar het formele onderwijs worden voorzien.
- 14) Partnerlanden aanmoedigen in het nemen van economische maatregelen ter verhoging van het familieinkomen. Kinderen die geen of onvoldoende onderwijs hebben genoten(vaak omdat zij moeten bijdragen tot het familie-inkomen), blijken kwetsbaarder voor uitbuiting. Onderwijs is een belangrijk middel in de bestrijding van o.a. kinderarbeid, kinderhandel en kinderprostitutie. Ook 'life-skills based education' is een middel om kinderen weerbaarder te maken tegen diverse vormen van uitbuiting, misbruik en discriminatie.

ii. Provisie: Diensten en voorzieningen voor kinderen garanderen

- 15) Partnerlanden aanmoedigen bij (institutionele) capaciteitsontwikkeling op nationaal, en waar dit deel uitmaakt van het beleid van het partnerland, op regionaal en lokaal niveau.
- 16) Partnerlanden aanmoedigen opdat de school méér zou zijn dan een plaats om kennis te verwerven, maar een ontwikkelingscentrum voor de hele gemeenschap dat kan bijdragen tot vooruitgang inzake o.a. armoedebestrijding, hygiëne, ondervoeding, gezondheid inclusief hiv/aidsbestrijding, de strijd tegen alle vormen van uitbuiting, misbruik en discriminatie, ook tegen meisjes.
 - a. De impact van hiv/aids op het onderwijs is niet te onderschatten: zowel leerlingen, ouders (met aidswezen tot gevolg) als leerkrachten en ander educatief personeel worden door de ziekte getroffen, waardoor de continuïteit van het onderwijs in gevaar komt. Omgekeerd is de impact van onderwijs op de strijd tegen hiv/aids evenmin te onderschatten: onderwijs kan een eerste belangrijke stap zijn om kinderen en ouders in te lichten over de ziekte en de preventiemiddelen.
 - b. Ondervoeding beïnvloedt de groei, de weerstand tegen ziekte en de leermogelijkheden van kinderen; het heeft een directe impact op de aanwezigheid op school en de schoolresultaten. Voedingsprogramma's op school leren kinderen hoe ze meer evenwichtige en vitaminerijke maaltijden kunnen samenstellen. Het aanbieden van maaltijden op school kan voor de ouders bovendien een extra stimulans zijn om hun kinderen naar school te sturen.
 - c. Hygiëneonderwijs leert kinderen wat hygiëne op school en thuis inhoudt. De school dient het voorbeeld te geven met zuiver drinkwater en goed onderhouden, hygiënische sanitaire voorzieningen.
 - d. Het recht op onderwijs beperkt zich uiteraard niet alleen tot de toegang tot onderwijs zoals omschreven in MDG 2. Daarom kan het fenomeen van de 'drop-outs' worden tegengegaan door in het algemeen te waken over de *kwaliteit* van het aangeboden onderwijs (zodat ouders overtuigd zijn en blijven van het belang van het schoollopen voor hun kind), maar ook door 'life-skills based education' aan te bieden. Bijzondere aandacht dient te gaan naar het vrijwaren van het recht op onderwijs van aidswezen door voor hen bijzondere ondersteuning en opvang te voorzien.
 - e. Onderwijs dient een belangrijke rol te spelen in de strijd tegen de discriminatie van vrouwen en meisjes en alle andere vormen van discriminatie zoals vooroordelen, onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie.
 - f. Onderwijscurricula, -methodes en evaluatiesystemen dienen de geest en filosofie van het IVRK m.b.t. onderwijs te weerspiegelen en aandacht te besteden aan mensenrechten en gelijke kansen. Mensenrechteneducatie die mensenrechten contextualiseert in de leefwereld van kinderen, is een waardevol instrument in het curriculum dat kinderen beter bewust maakt van hun rechten, mondiger en weerbaarder.

- 17) Partnerlanden aanmoedigen om het opvoedingsproces, dat zich grotendeels buiten de schoolmuren afspeelt, in brede zin te ondersteunen. Naast de biologische ouders spelen de uitgebreide familie en de gemeenschap daarin vaak een belangrijke rol. Ouders en eerstelijnsopvoeders die actief participeren aan het onderwijs van hun kinderen, zijn meer geneigd hen aan te moedigen om zich in te zetten op school en hen te laten verder studeren in het secundair en hoger onderwijs.
- 18) Partnerlanden aanmoedigen opdat de participatie van leerkrachten en ander educatief personeel bevorderd wordt, met als doelstelling hun ervaring te valoriseren, hen te motiveren en zo de kwaliteit van het aangeboden onderwijs te verbeteren.
- 19) Partnerlanden aanmoedigen opdat ook andere instanties dan de centrale overheid die vormen van (informeel) onderwijs inrichten – zoals lokale overheden, traditionele chefs, religieuze autoriteiten, oudercomités en vrouwenorganisaties – en lerarenvakbonden zich inschrijven in de geest van het IVRK (in het bijzonder van art. 28 en 29). De instanties die dit doen, worden best betrokken in de beleidsdialoog met het partnerland rond kwaliteitsvol onderwijs.
- 20) Partnerlanden aanmoedigen opdat het recht op onderwijs steeds gezien wordt in de plaatselijke socio-economische context, steeds conform het IVRK. Het moet flexibel onderwijs, dat kinderen de kans geeft om, waar dit onontbeerlijk is, als economische actor bij te dragen tot het gezinsinkomen en tegelijk onderwijs te volgen, ondersteunen. Dit moet wel gebeuren in overeenstemming met de internationale wetgeving en afspraken terzake, inclusief ILO-Conventie 182 en het IVRK, en bijdragen tot het welzijn van het kind en de familie.
- 21) Partnerlanden aanmoedigen om onderwijs aan te bieden in de moedertaal of een (lokale) taal begrijpelijk voor het kind. Onderwijs in de taal van het kind (tenminste gedeeltelijk en vooral in de vroegste leerjaren) naast onderwijs in de officiële taal, verhoogt de initiële toegankelijkheid van het onderwijs, de kwaliteit van het leerproces en de leerresultaten.
- 22) Partnerlanden aanmoedigen om voorschoolse vorming (tot 5 jaar) mogelijk te maken zodat de basis kan gelegd worden om mentale, psychosociale en motorische vaardigheden te ontwikkelen. Ouders, eerstelijnsopvoeders, maar ook beleidsmakers dienen rond het belang van voorschoolse vorming gesensibiliseerd te worden.
- 23) Partnerlanden aanmoedigen om kinderen die nog geen lager onderwijs gevolgd hebben, te helpen deze achterstand weg te werken (vb. via tweedekansonderwijs).
- 24) Partnerlanden aanmoedigen om kinderen een evenwicht te bieden tussen het verwerven van kennis, hun fysieke, mentale en emotionele ontwikkeling en het recht op ontspanning.
- 25) Partnerlanden aanmoedigen opdat de focus op lager onderwijs verruimd wordt naar (i) de doorstroming naar inkomensgenererende opleidingen en professionaliserend onderwijs en (ii) naar kwaliteitsvol secundair onderwijs, met inbegrip van technisch en beroepsonderwijs.

iii. Participatie: Kinderen een stem geven

- 26) Partnerlanden aanmoedigen opdat het recht van kinderen op vrije meningsuiting, vrijheid van denken en het recht om een eigen zienswijze te hebben over zaken die hem/haar aanbelangen, gerespecteerd en ondersteund wordt in en door het onderwijs.
- 27) Partnerlanden aanmoedigen opdat kinderen actief betrokken worden bij het schoolgebeuren en de kans krijgen ervaringen op te doen met het democratische gedachtegoed (vb. via leerlingenraden en schoolparlementen). De inbreng van kinderen brengt vaak een verfrissende kijk op de dingen en schept de kans om onderwijsprogramma's beter te doen aansluiten bij de behoeften van kinderen. De betrokkenheid van leerlingen kan aangemoedigd worden door aangepaste vormen van participatie te stimuleren (zoals '*peer education*' kind-kindinformatie binnen of buiten de school), o.a. over kwesties als uitbuiting, geweld, kinderhandel, hiv/aidspreventie enz.
- 28) Partnerlanden aanmoedigen in het versterken van kinderorganisaties, zodat kinderen, door zich van jongs af aan te oefenen in participatie, hun participatiecapaciteiten kunnen ontwikkelen.

II. IN DE GEZONDHEIDSSECTOR

i. Protectie : Kinderen beschermen

- 29) Partnerlanden aanmoedigen opdat kinderen beschermd worden tegen discriminatie en stigmatisatie en toegang hebben tot een kwalitatieve gezondheidszorg.
- 30) Partnerlanden aanmoedigen in het inrichten van sensibiliseringsactiviteiten die pleiten voor zero-tolerantie tegenover schadelijke (al dan niet traditionele) praktijken zoals vrouwelijke genitale verminking (FGM).
- 31) Partnerlanden aanmoedigen voor de versterking van de socio-economische en juridische positie van kinderen en vrouwen om aldus hun kwetsbaarheid (in het bijzonder tegen besmetting met hiv/aids) te verminderen.
- 32) Partnerlanden aanmoedigen bij het uitbouwen van een systeem voor sociale bescherming, waaraan ook kinderen kunnen deelnemen, met bijzondere aandacht voor kinderen die instaan voor het gezinsinkomen.
- 33) Partnerlanden aanmoedigen opdat:
 - Lokale en nationale maatregelen uitgewerkt worden om kinderen te beschermen tegen schadelijke genotsmiddelen zoals drugs en alcohol;

- Naast adequate wetgeving en strijd tegen de straffeloosheid ook het sensibiliseren van kinderen, families en gemeenschappen rond de gezondheidsrisico's verbonden aan huwelijken en zwangerschap op jonge leeftijd, schadelijke (al dan niet traditionele) praktijken zoals vrouwelijke genitale verminking (FGM), seksuele uitbuiting en geweld georganiseerd zou worden.
- 34) In zijn humanitaire hulp zal België bijzondere aandacht hebben voor de bescherming van kinderen en moeders.

ii. Provisie: Diensten en voorzieningen voor kinderen

- 35) Partnerlanden aanmoedigen opdat gezondheidsdiensten over de nodige middelen (vooral personeel, medisch materieel en geneesmiddelen) beschikken om een kwalitatieve gezondheidszorg aan te bieden. Hoge kinder- en moedersterfte tonen aan dat kinderen en moeders de eerste slachtoffers zijn van de gebrekkige toestand van het gezondheidssysteem.
- 36) Partnerlanden aanmoedigen om het recht op gezondheidszorg voor kinderen te waarborgendoor meer middelen en aandacht vrij te maken voor hun gezondheidssystemen en voor gemeenschapsvoorzieningen die een verbetering van de gezondheidszorg beogen. Deze systemen en voorzieningen dienen:
- Toegang aan gezondheidszorg voor moeders en kinderen te waarborgen;
 - Aandacht te hebben voor de gezondheid, groei en ontwikkeling van het jonge kind en de familie als eerste zorgdragers;
 - Te garanderen dat moeders begeleid worden tijdens de zwangerschap en bijgestaan tijdens de bevalling;
 - Families toegang te verlenen tot gezondheidseducatie en preventieve middelen zoals muskietennetten, vaccinatie, voorbehoedsmiddelen... ;
 - Speciale aandacht te schenken aan het voorkomen van de overdracht van hiv/aids van moeder op kind;
 - Speciale aandacht te schenken aan de diagnose, pediatrische behandeling van en zorg voor hiv-positieve kinderen en aids-wezen.
- 37) Partnerlanden aanmoedigen opdat het gezondheidspersoneel opleiding en bijscholing m.b.t. de zorgverlening aan kinderen ontvangt en gemotiveerd is om aangepaste zorgverlening aan kinderen aan te bieden.
- 38) Partnerlanden aanmoedigen opdat zij programma's stimuleren die aangepaste zorg voor gehandicapte en mentaal zwakke kinderen organiseren en een geïntegreerde aanpak van het concept handicap in de gezondheidszorg voorstaan.
- 39) Partnerlanden aanmoedigen, desgevallend via noodhulp en humanitaire acties, voor de opvang van kinderen die trauma's opliepen door misbruik, kinderhandel en oorlog, met aandacht voor de verbetering van de zorg voor de seksuele gezondheid van deze kinderen.

- 40) Partnerlanden aanmoedigen om:
- Hun capaciteit om preventieve nationale en lokale strategieën uit te werken i.v.m. seksueel gedrag, met inbegrip van condoomgebruik, beter te ontwikkelen;
 - Voorlichting i.v.m. seksuele en reproductieve gezondheid en rechten binnen scholen en jeugd vriendelijke diensten (o.a. jeugdclubs) aan te moedigen om hiv/aids-, andere SOA-besmettingen en zwangerschap op jonge leeftijd te voorkomen;
 - Gezondheidsdiensten jeugd vriendelijk te maken door specifieke medische en sociale zorg bij zwangerschap op jonge leeftijd en veilige abortussen te organiseren.
- 41) Partnerlanden aanmoedigen opdat het recht van kinderen op aangepaste informatie over hun gezondheid, seksuele en reproductieve gezondheid en rechten in de praktijk gerespecteerd wordt, o.a. via educatieve acties en aangepaste informatie voor kinderen, ouders, familie en de lokale gemeenschap over gezondheid en voeding van het kind. Deze informatie dient niet enkel kennis over te brengen, maar ook attitudes en vaardigheden aan te leren betreffende seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. Door middel van campagnes, weerbaarheidversterking en opvang kan gewerkt worden aan mentaliteitsverandering betreffende drugs- en alcoholverslaving, seksueel geweld, hiv/aids en andere SOA's, huwelijk en zwangerschap op jonge leeftijd.

iii. Participatie: Kinderen een stem geven

- 42) Partnerlanden aanmoedigen opdat het recht van kinderen om een eigen zienswijze te hebben over zaken die hem/haar aanbelangen en het recht op vrije meningsuiting, gerespecteerd worden.
- 43) Partnerlanden aanmoedigen opdat kinderen hun recht op inspraak in de organisatie van gezondheidsdiensten gerealiseerd zien. Daarbij:
- Toekomstige en jonge moeders aansporen tot inspraak in diensten voor informatie, educatie en gezondheidszorg i.v.m. met hun jonge kinderen;
 - Kinderen aanmoedigen om hun stem te laten horen en actief betrokken te zijn bij discussies over hun gezondheid en de gezondheidszorg, inclusief gevoelige gezondheidskwesaties als seksuele en reproductieve gezondheid, hiv/aids en andere SOA's, geweld, verslavingen, schadelijke (al dan niet traditionele) praktijken zoals vrouwelijke genitale verminking (FGM) etc.;
 - Kwetsbare kinderen laten participeren in de ontwikkeling van aangepaste zorg.

III. IN DE LANDBOUWSECTOR EN VOEDSELZEKERHEID

i. Protectie: Kinderen beschermen.

- 44) Partnerlanden aanmoedigen opdat de productie gediversifieerd, het gezinsinkomen verhoogd en het recht op voedselzekerheid van alle kinderen gegarandeerd wordt. Daarbij is een bijzondere aandacht voor vrouwen in een landelijke omgeving en in stedelijke slums nodig om de (chronische) ondervoeding bij kwetsbare groepen, zoals kinderen onder de vijf jaar, beter te kunnen bestrijden.

- 45) Partnerlanden aanmoedigen opdat het recht van kinderen op drinkbaar water gerealiseerd wordt. Door de toenemende privatisering van water dreigt dit recht op de helling te komen.
- 46) Partnerlanden aanmoedigen opdat schadelijke vormen van kinderarbeid in de landbouw structureel en duurzaam bestreden worden. Het is belangrijk een onderscheid te maken tussen *economisch actieve kinderen*, die vb. bij gelegenheid meehelpen op het veld om bij te dragen tot het familie-inkomen, *kindarbeiders*, die werken in overtreding van de ILO-Convention n°138 over de minimumleeftijd en *kinderen die werk moeten verrichten dat gevaarlijk of schadelijk is* voor hun gezondheid, veiligheid en morele ontwikkeling.
- 47) Partnerlanden aanmoedigen opdat:
- Kinderen beschermd worden tegen de illegale handel in jonge arbeidskrachten voor de landbouwsector;
 - Landbouwactiviteiten aangepast worden aan en veilig zijn voor kinderen die als werkkraft worden ingeschakeld;
 - Preventieve maatregelen getroffen worden om de blootstelling van kinderen en zwangere vrouwen aan gezondheidsrisico's verbonden met hun activiteit in de landbouw tegen te gaan, zoals door het sensibiliseren van de producenten en verkopers van landbouwproducten en -materieel, de (groot)grondbezitters, arbeidskrachten, landbouwers en landbouworganisaties in de landbouw;
 - De noodzaak om normen in verband met veilige (vb. verbod op het gebruik van gevaarlijke machines en schadelijke stoffen) en waardige arbeidsomstandigheden voor kinderen en zwangere vrouwen op te volgen en te doen naleven;
 - De noodzaak om de handel in jonge arbeidskrachten voor de landbouwsector actief tegen te gaan.
- 48) Partnerlanden aanmoedigen om de rechten van kinderen te bevorderen door gendergelijkheid na te streven, o.a. door:
- De capaciteit van vrouwen(organisaties) om deel te nemen aan de besluitvorming in de landbouw en inzake voedselzekerheid te versterken;
 - Inspraakmogelijkheden en de politieke vertegenwoordiging van vrouwen op alle overlegniveaus te bevorderen;
 - De economische onafhankelijkheid van vrouwen te bevorderen, met bijzondere aandacht voor de toegang van vrouwen tot eigendom (landbouwgrond, opslagruimte etc), markttoegang en de toegang tot infrastructuur en basisinputs zoals microkredieten;
 - Lokale organisaties die streven naar een verbetering van de rechtspositie van de vrouw te ondersteunen;
 - Alert te zijn voor situaties waar meisjes en vrouwen systematisch benadeeld worden.
- ii. Provisie: Diensten en voorzieningen voor kinderen garanderen**
- 49) In geval van hongersnood en conflict de meest kwetsbare groepen, in het bijzonder de kinderen, prioritair toegang geven tot voedselreserves.

- 50) Partnerlanden aanmoedigen om de oorzaken van kinderarbeid aan te pakken (armoede, sociale en economische uitbuiting, sociale en culturele waarden, milieudegradatie etc). De betrokkenen zelf dienen zoveel mogelijk actief betrokken te worden bij het opzetten van een beleid van aanmoedigingsmaatregelen om kinderarbeid tegen te gaan en daarentegen het recht op onderwijs te eerbiedigen:
- Verplicht, gratis en kwaliteitsvol onderwijs voor elk kind (kinderen die werken, lopen een hoger risico om niet naar school te gaan);
 - Sociale mobilisatie voor het creëren van een beschermende omgeving rond het kind en de verbetering van schadelijke attitudes en gewoontes (het als vanzelfsprekend aanvaarden dat kinderen, en vooral meisjes, werken en daarbij uitgebuit worden). Hierbij dienen ook de werkgevers betrokken te worden;
 - Het aanbieden van micro-kredieten voor inkomensverwervende en -diversifiërende activiteiten (o.a. gediversifieerde teelten, veeteelt, artisanat, detailhandel) voor vrouwen;
 - Verbetering van de toegang tot water en energie.
- 51) Partnerlanden aanmoedigen om de (rechts)positie van kinderen die instaan voor het gezinsinkomen te verbeteren, o.a. door hen te ondersteunen bij het verwerven van een inkomen (vb. toegang tot materiële basis-inputs, flexibele onderwijsvormen), opdat zij tegelijk hoofd van het huishouden kunnen zijn en genieten van hun rechten als kind.
- 52) Partnerlanden aanmoedigen in het behoud en goed beheer van natuurlijke rijkdommen (fauna, flora, bossen, water, natuurreservaten...) en om werk te maken van voorlichting aan kinderen, families en gemeenschappen op het vlak van milieubeheer en -behoud, opdat ecosystemen zo min mogelijk aangetast worden en natuurlijke hulpbronnen die de landbouwproductie ondersteunen, duurzaam aangewend worden.

iii. Participatie: Kinderen een stem geven

- 53) Partnerlanden aanmoedigen om zich bij de ontwikkeling en het beheer van interventies inzake landbouw en voedselzekerheid, inclusief water en energie, ook te baseren op participatie van de gebruikers, met inbegrip van de kinderen.
- 54) Partnerlanden aanmoedigen om kinderen aangepaste informatie en vorming aan te bieden zodat zij kunnen bijdragen tot een verbeterde landbouw en voedselzekerheid, bij voorbeeld door hen met behulp van schooltuinen te vormen in de toepassing van verbeterde landbouwtechnieken. Doordat ze deze kennis naar huis meedragen, zullen kinderen meer gehoord en hun rechten beter gerespecteerd worden.
- 55) Partnerlanden aanmoedigen om kinderen actief te betrekken bij het uitwerken van programma's die:
- '*Empowerment*' van kinderen bevorderen door aangepaste informatie over veilige en waardige arbeidsomstandigheden en hun rechten als economische arbeidskracht. Een waardevol instrument hiertoe is '*peer-to-peer education*';

- De strijd aangaan tegen kinderarbeid in de landbouwsector. Actieve participatie van kinderen leidt tot aanvaardbare, realistische alternatieven, zoals flexibel onderwijs (vb. les in de voormiddag of met een onderbreking tijdens de oogst), professionaliserend onderwijs of het organiseren van inkomensgenererende activiteiten op school;
- Sensibiliseren over thema's die de landbouwbevolking aanbelangen.

Het gebruik van aangepaste media, zoals radio, kan de rol van kinderen in bewustmakingsprocessen ondersteunen en versterken.

IV. IN DE BASISINFRASTRUCTUUR

i. Protectie: Kinderen beschermen

- 56) Partnerlanden aanmoedigen om de veiligheid van basisinfrastructuur voor kinderen te verbeteren door bij voorbeeld ommuurde en afsluitbare waterputten, aangepaste sanitaire voorzieningen, omheiningen, beschermde electriciteitsleidingen etc.
- 57) Partnerlanden aanmoedigen om een betere leefomgeving voor kinderen te bewerkstelligen:
 - Bij de bouw van basisinfrastructuur zijn de inplanting en de omgeving ervan belangrijk; door een goede ligging en bereikbaarheid van basisinfrastructuur dient het gevaar op misbruik van kinderen vermeden te worden. Men moet hun toegang tot die infrastructuur verbeteren, de risico's die ze kunnen tegenkomen zo beperkt mogelijk houden door bvb. in verlichting te voorzien, of hen fietsen ter beschikking te stellen.
 - Ook bij huizenbouw dient rekening gehouden te worden met de veiligheid; dit kan inhouden dat de goedkoopste oplossing niet steeds de beste is voor kinderen. Zo leiden (tijdelijke of permanente) éénkamerwoningen bijvoorbeeld vaker tot seksueel misbruik van kinderen.
- 58) De infrastructuur in vluchtelingenkampen aanpassen aan de noden en rechten van de bewoners; daarbij rekening houden met de specifieke noden van vrouwen en kinderen en het voorkomen van gendergerelateerd geweld.

ii. Provisie: Diensten en voorzieningen voor kinderen garanderen

- 59) Partnerlanden aanmoedigen in het beheer van gemeenschapsvoorzieningen en basisinfrastructuur vanuit een participatieve benadering, in het bijzonder inzake:
 - Watervoorziening en sanering:
 - Kinderen staan vaak in voor het halen van water. Er dient aandacht besteed te worden aan de toegankelijkheid en veiligheid van watervoorzieningen voor kinderen;
 - Bestaande waterinfrastructuur moet kwaliteitsvol zijn, zodat de kwaliteit van het drinkwater gewaarborgd blijft.

- Energiegebruik: onder meer voor elektrificatie op het platteland en het vervullen van diverse huishoudelijke behoeften;
- Transport: de bereikbaarheid van gezondheidscentra, scholen etc;
- De sanering en bescherming door de gemeenschap van het milieu: o.a. aandacht voor zonne-energie waardoor houtkap of sprokkelen door kinderen beperkt kan worden;
- De opslag, verwerking en commercialisering van producten: o.a. opslagplaatsen voor zelfgeproduceerd voedsel en de aanleg van toegangswegen naar lokale markten;
- Gezondheidsinfrastructuur voor pre- en postnatale verzorging en kwaliteitsvolle medische basisinfrastructuur voor een verlaagde kinder- en moedersterfte;
- Het ondersteunen van educatie en gezondheid: o.a. via bibliotheken, gemeenschapscentra, *'Early Childhood Care for Development'* (ECCD) Centra, sport- en jeugdcentra, informaticasystemen. Dergelijke infrastructuur spoort kinderen aan om zelfstandig informatie te verzamelen en attitudes te bepalen.

iii. Participatie: Kinderen een stem geven

- 60) Partnerlanden aanmoedigen om kinderen het recht en de mogelijkheid te geven en de capaciteit van kinderen te versterken opdat zij hun mening kunnen uiten over aangelegenheden die verband houden met hun leefsituatie, De participatie van kinderen bij de ontwikkeling en het beheer van basisinfrastructuur komt de kwaliteit van de interventies ten goede.
- 61) Partnerlanden aanmoedigen om:
- Participatievormen en -methodes te zoeken die aangepast zijn aan de groeiende capaciteiten van het kind. Een mogelijke methode is het verzamelen van de reacties van kinderen en hiermee rekening houden bij het formuleren van interventies.
 - Kinderen toegang tot aangepaste communicatiekanalen te geven, opdat zij hun rechten en behoeften op de agenda kunnen plaatsen. Radioprogramma's gemaakt door kinderen vormen een uitstekend instrument om de participatie van kinderen aan het maatschappelijke debat te bevorderen, ook inzake de (te plannen) basisinfrastructuur in hun leefomgeving.

V. IN DE SECTOR MAATSCHAPPIJOPBOUW

i. Protectie: Kinderen beschermen

- 62) Partnerlanden sensibiliseren om een 'beschermende omgeving' te scheppen die breder is dan de puur fysieke veiligheid en die kinderen naast bescherming tegen alle vormen van uitbuiting de mogelijkheid biedt om in een stimulerende sociale omgeving zelfrespect en verschillende sociale competenties te ontwikkelen.

Geboorteregistratie

- 63) Partnerlanden sensibiliseren over de impact van geboorteregistratie op lange termijn, desgevallend aandringen op een aanpassing van de wetgeving en hen ondersteunen om:

- Administratieve, financiële en andere obstakels voor geboorteregistratie weg te nemen;
- Bereikbare infrastructuur voor geboorteregistratie te voorzien;
- De capaciteit van het overheidspersoneel inzake geboorteregistratie te versterken;
- De publieke opinie rond het belang van geboorteregistratie te sensibiliseren.

Geweld

- 64) Partnerlanden aanmoedigen om de oorzaken van geweld aan te pakken, o.a. door het voeren van een gelijke kansen- en genderbeleid, teneinde:
- Mentaliteiten en gewoonten te wijzigen door het publieke debat te stimuleren en personen in contact met kinderen in staat te stellen vormen van geweld te onderkennen en kinderen voldoende te beschermen;
 - Maatregelen te nemen om straffeloosheid te bestrijden. Immers, in bepaalde landen overheerst de overtuiging dat geweldpleging in de familie tot de privésfeer behoort. In andere landen houdt het gebrekkige politieel/juridisch/penitentiar systeem er geen rekening mee;
 - Conflicten inzake beleid of prioriteiten tussen de betrokken actoren (overheden, civiele maatschappij, ouders, familie, eerstelijnsopvoeders, gemeenschap, onderwijzers en ander opvoedend personeel, werkgevers) te voorkomen door samenwerking op vlak van de bescherming van kinderen te bevorderen;
 - Goede praktijkervaringen inzake preventie tegen geweld op kinderen te verspreiden.
- 65) Partnerlanden aanmoedigen voor capaciteitsopbouw:
- Van beleidsmakers, zowel op nationaal als lokaal niveau, opdat zij de principes en bepalingen van het IVRK in hun dagelijkse praktijk zouden toepassen;
 - Van alle instanties die in contact komen met kinderen (traditionele gemeenschapsstructuren, politie, justitie, ombudsdiensten, waarheidscommissies, leerkrachten en ander educatief personeel, verzorgingspersoneel, hulpverleners en medici), opdat zij luisterend, beschermend, bemiddelend, preventief en remediërend zouden optreden en met de principes en bepalingen van het IVRK overeenstemmende gedragscodes zouden aannemen en toepassen;
 - Opdat leerdoelstellingen en onderwijsprocessen in overeenstemming zouden gebracht worden met de principes en bepalingen van het IVRK.
- 66) Partnerlanden aanmoedigen voor de sensibilisering van het ruime publiek in verband met:
- Het onderkennen en versterken van bestaande positieve tendenzen in de samenleving die kinderen beschermen;
 - Het belang van programma's voor gelijke kansen voor jongens en meisjes;
 - Het toepassen van geweldloze vormen van discipline;
 - Het belang van weerbaarheidsversterking bij kinderen;
 - De strijd tegen schadelijke (al dan niet traditionele) praktijken zoals genitale verminking.

- 67) Bij humanitaire interventies aandacht hebben voor de bescherming van kinderen tegen geweld, met inbegrip van seksueel en gendergerelateerd geweld, en de participatie van kinderen (o.a. bij de indeling van het kamp en de verdeling van goederen) te bevorderen. Hierbij moet bijzondere aandacht besteed worden naar bepaalde vormen van geweld tegen jonge meisjes. Partnerlanden dienen terzake ondersteund te worden.
- 68) Partnerlanden aanmoedigen opdat juridische instellingen (gesloten centra, gevangenissen, tuchthuizen etc.) de principes en bepalingen van het IVRK respecteren, herstelbemiddeling en alternatieve straffen verkiezen boven vrijheidsberoving – dat steeds als laatste middel beschouwd dient te worden – alsook:
- Het recht op een aan de leeftijd van het kind aangepaste behandeling garanderen;
 - De afhandeling van kleine vergrijpen en inbreuken (vb. bedelen) duidelijk onderscheiden van zware misdaden;
 - Verhandelde, seksueel misbruikte en straatkinderen beschouwen als slachtoffers, niet als misdadigers;
 - Een efficiënte toegang tot zorg- en juridische instellingen verlenen aan onafhankelijke organismen om beweringen over geweld te onderzoeken;
 - Onafhankelijke expertise gebruiken om de nationale toepassing van het jeugdrecht te beoordelen;
 - Preventie en toezicht organiseren op de toegang van kinderen tot alcohol, drugs en wapens;
 - De koppeling organiseren tussen formele en informele justitie, voor zover deze laatste in overeenstemming is met het respect voor de mensenrechten en de principes en bepalingen van het IVRK (cfr. de Verzoeningscommissie in Zuid-Afrika).

Adoptie

- 69) Partnerlanden aanmoedigen in het actief zoeken naar geldige alternatieven voor adoptie en erop toezien dat internationale adoptie slechts in het belang van het kind plaatsvindt, met respect voor de wettelijke bepalingen van het land, voor zover deze in overeenstemming zijn met de principes en bepalingen van het IVRK en het Verdrag van Den Haag inzake de interlandelijke adoptie.
- 70) Partnerlanden die dit nog niet deden, aansporen om het Verdrag van Den Haag inzake de internationale adoptie te ratificeren.

Kinderhandel

- 71) Partnerlanden aanmoedigen om de preventie en bescherming tegen en remediëring van kinderhandel uit te bouwen via samenwerking tussen de betrokken actoren (o.a. justitie, politie, NGO's, publieke en privé-sector, waaronder de sportsector).
- 72) Partnerlanden aanmoedigen om:
- Nationale wetgeving aan te passen aan sub-regionale, regionale en internationale verdragen ter zake, voor zover deze een hogere bescherming voorzien;

- Het nationaal gehanteerde begrippenkader in verband met kinderhandel en (seksuele) uitbuiting te harmoniseren met het internationale kader;
- Toezicht te houden op de naleving van de wetgeving inzake de bescherming tegen kinderhandel.

Kinderarbeid

- 73) Partnerlanden aanmoedigen om een wettelijk en regelgevend onderscheid te maken tussen niet-schadelijke kinderarbeid (zoals periodiek meehelpen op het veld) en kinderarbeid die (economische) uitbuiting impliceert en schadelijk is voor het leven en de ontwikkeling van het kind.
- 74) Partnerlanden aanmoedigen om alle vormen van schadelijke kinderarbeid tegen te gaan, met een focus op de ergste vormen van kinderarbeid (zoals prostitutie, slavenarbeid, kinderhandel en gevaarlijk werk, zoals vermeld in ILO conventie n°182) en vergeten vormen van kinderarbeid (zoals verplichte bedelarij).
- 75) Partnerlanden aanmoedigen om een juridisch kader te voorzien voor de legale tewerkstelling van kinderen, in samenwerking met de privé-sector, vakbonden en de civiele maatschappij.
- 76) Partnerlanden aanmoedigen om illegale tewerkstelling van kinderen op te sporen en desgevallend gerechtelijk op te treden tegen werkgevers die zich hieraan schuldig maken.

Kinderen in gewapend conflict

- 77) De bescherming en het welzijn van kinderen tijdens en na een gewapend conflict op de agenda plaatsen van vredesoperaties en -onderhandelingen. Bijzondere aandacht moet uitgaan naar de meisjes, gezien hun bijzonder kwetsbare positie
- 78) Partnerlanden aanmoedigen opdat het burgerlijk, politieel en militair personeel dat deelneemt aan vredebewarende taken, aangepast gevormd is over kinderrechten.
- 79) Partnerlanden aanmoedigen om:
 - De recruitering van kinderen door gewapende groepen tegen te gaan door kinderen maximale bescherming te bieden onder de vorm van o.a. kwaliteitsvol onderwijs en vorming, de mogelijkheid een inkomen te verwerven, voedselzekerheid, veiligheid;
 - Om de recruitering en inzet van kindsoldaten in gewapende troepen te stoppen, conform het IVRK, het facultatieve Protocol inzake kinderen in gewapend conflict en de Principes van Parijs, door invoering van specifieke strafwetgeving tegen degenen die kindsoldaten aanwerven;
 - Aanmoedigen voor de aangepaste rehabilitatie en reïntegratie van ex-kindsoldaten in de samenleving, met bijzonder aandacht voor de jonge meisjes die men in de gewapende groepen aangetroffen heeft. Men zal hierbij de essentiële rol van ouders, familie en gemeenschap erkennen en ook alert zijn voor het gevaar van stigmatisering door de lokale gemeenschap;

- Waar ouders, familie of gemeenschap niet kunnen instaan voor de opvang van ex-kindsoldaten, aangepaste maatschappelijke vervangstructuren te organiseren, met aandacht voor een genderbenadering.

1 Provisie: Diensten en voorzieningen voor kinderen garanderen

Geweld

- 80) Partnerlanden aanmoedigen voor de organisatie:
 - Van meldingsrecht voor kinderen die het slachtoffer van geweld zijn;
 - Van een algemene meldingsplicht, met uitzondering voor personen in vertrouwensberoepen;
 - Van meldingspunten met goed opgeleide vertrouwenspersonen;
 - Van informatie voor kinderen over hun rechten en deze voorzieningen.
- 81) Vrouwenorganisaties ondersteunen om aanwezig te zijn op vredesonderhandelingen, opdat zij relevante kwesties in verband met de rechten van kinderen (zoals de bescherming van kinderen en eventueel misbruik door leger en gewapende groepen) op de agenda zouden plaatsen.
- 82) Partnerlanden aanmoedigen opvang- en reïntegratieprogramma's uit te bouwen, opdat kinderen die het slachtoffer van geweld werden hun eigenwaarde terugvinden en, waar dit mogelijk is, opnieuw kunnen integreren in hun familie of lokale gemeenschap.
- 83) Partnerlanden aanmoedigen voor de organisatie van een vertegenwoordigende instantie voor kinderen op het hoogste niveau.(cfr kinderrechtencommissaris) om zo de toegang van kinderen tot rechtspraak te bevorderen.
- 84) Partnerlanden aanmoedigen indicatoren te ontwikkelen die de omvang van het geweld en de impact op kinderen, familie en gemeenschap meten.

Adoptie

- 85) Partnerlanden aanmoedigen in het opzetten van 'acculturatieprocessen' voor de biologische ouders, adoptieouders en geadopteerde kinderen, geconfronteerd met de ingrijpende gevolgen van adoptie.
- 86) Partnerlanden aanmoedigen zoveel mogelijk nationale boven internationale adoptie te verkiezen.

Kinderhandel

- 87) Partnerlanden aanmoedigen in hun opbouw van een netwerk van gespecialiseerde diensten en hulpverleners voor een snelle en correcte inschatting van de problematiek en het uitwerken van aangepaste remediëringsmaatregelen (zoals centra voor de terugkeer en de opvang van slachtoffers) en rapporteringmechanismen.

- 88) Sekstoerisme actief bestrijden door sensibilisering en vorming in de toeristische sector in België. Partnerlanden aanmoedigen bij het opzetten van soortgelijke maatregelen binnen de eigen grenzen.

Kinderarbeid

- 89) Partnerlanden aanmoedigen in het opzetten van herstel- en integratieprogramma's voor illegaal arbeidende kinderen, met bruggen naar het onderwijs of naar professionaliserende opleidingen.
- 90) Partnerlanden aanmoedigen bij het inrichten van vormen van flexibel onderwijs voor legaal werkende kinderen.
- 91) Partnerlanden aanmoedigen bij het verzekeren van de toegang van kinderen tot aangepaste informatie over hun rechten als legale kindarbeider.

Kinderen in gewapend conflict

- 92) Partnerlanden aanmoedigen bij de organisatie van vorming voor alle betrokken actoren rond het internationaal humanitair recht, de bescherming, rechten en het welzijn van kinderen in gewapend conflict en de demobilisatie en reïntegratie van kindsoldaten, met aandacht voor een genderbenadering.
- 93) Partnerlanden aanmoedigen in hun holistische benadering van reïntegratieprogramma's voor ex-kindsoldaten, met aandacht voor een genderbenadering, in:
- Gezondheidszorg (handicaps, verwondingen, besmettingen, verslaving, psychologische steun);
 - Onderwijs (o.a. vredeseducatie en preventie over de gevaren van antipersoonsmijnen);
 - Tewerkstellingsmodulen.
- 94) Partnerlanden ertoe aansporen om het demobilisatieproces op te starten zonder het einde van de vredesonderhandelingen af te wachten, met erkenning voor de essentiële rol van ouders, familie en gemeenschap en met aandacht voor het gevaar van stigmatisering van ex-kindsoldaten door de lokale gemeenschap.

2. Participatie: Kinderen een stem geven

- 95) Partnerlanden aanmoedigen opdat kinderen hun maatschappelijke deelname en burgerschap in het dagelijkse leven kunnen (uit)oefenen, vooral in relatie tot de school en de lokale gemeenschap, door hun toegang tot aangepaste participatiemethoden (zoals '*peer to peer education*', onderhandeling, dialoog), -structuren (zoals jeugdorganisaties) en -kanalen (zoals gesproken en geschreven media) te verzekeren.

Geweld

- 96) Partnerlanden aanmoedigen om kinderen actief te betrekken bij het opzetten, uitvoeren en evalueren van preventiecampagnes en hulpprogramma's tegen geweld ten aanzien van kinderen. De deelname van kinderen aan het zoeken naar oplossingen versterkt hun weerbaarheid tegen geweld.
- 97) Partnerlanden aanmoedigen om, o.a. via sensibilisering en het aanbieden van '*life-skills based education*', de participatie van kinderen in het familiale leven, in de lokale gemeenschap, in scholen en instellingen, op het werk, in begeleidings- en leerprocessen en in gesprekken voorafgaand aan een eventuele adoptieprocedure te versterken.

Kinderhandel

- 98) Partnerlanden aanmoedigen opdat ex-slachtoffers van kinderhandel als ervaringsdeskundigen zouden erkend en actief betrokken worden bij het opzetten, uitvoeren en evalueren van preventie-, opvang- en re-integratieprogramma's en bij de begeleiding van andere kinderen die het slachtoffer van kinderhandel werden.

Kinderarbeid

- 99) Partnerlanden aanmoedigen opdat kindarbeiders actief betrokken zouden worden bij de reflectie over manieren om hun rechten als kind te vrijwaren terwijl zij legaal tewerkgesteld zijn.
- 100) Partnerlanden aanmoedigen opdat kinderen die schadelijk of uitbuitend werk moeten verrichten, betrokken zouden worden bij het zoeken naar duurzame, structurele oplossingen.

Kinderen in gewapend conflict

- 101) Partnerlanden aanmoedigen opdat ex-kindsoldaten (meisjes inbegrepen) zouden erkend en actief betrokken bij het opzetten, uitvoeren en evalueren van preventie-, opvang- en reïntegratieprogramma's gezien hun ervaring terzake (als getuigen en waardevolle gesprekspartners).

ALGEMENE BELEIDSOPTIES

De Belgische overheid zal:

- 102) Waken over en maatregelen nemen ter bevordering van de **coherentie** van de verschillende Belgische beleidsdomeinen m.b.t. het respect voor kinderrechten, teneinde internationaal aangegane verplichtingen in navolging van de ratificatie van het IVRK, de Optionele Protocolen en de adoptie van de actieplannen op de verschillende VN-conferenties na te komen.
DGOS kan bijdragen tot meer beleidscoherentie door actief deel te nemen aan de werkzaamheden van de ‘Nationale Commissie voor Kinderrechten’;
- 103) In haar samenwerkingsbeleid systematisch rekening houden met zowel (i) het eigenaarschap van het ontwikkelingsbeleid ‘*ownership*’ door het partnerland als (ii) de General Comments’ en ‘Concluding Observations’ van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind (CRC).
- 104) Tevens zal België in zijn beleidsdialoog met alle partners bijzondere en dringende aandacht schenken aan:
- Kwaliteitsvol basisonderwijs voor allen (millenniumdoelstelling 2) in het bijzonder voor meisjes;
 - Kinderen in een conflict of postconflictsituatie, zoals kindsoldaten;
 - Kinderen in een situatie van geweld en uitbuiting (kinderarbeid; seksuele uitbuiting; verminking en verwante nefaste praktijken; kinderhandel en slavernij).
- 105) De sectorale en algemene aanbevelingen van deze kinderrechtennota:
- a) Bij het ontwerp en de uitvoering van een ontwikkelingsbeleid, waar relevant, omzetten in gerichte en operationele aandacht voor de kinderrechten, en dit zowel in de multilaterale als in de rechtstreekse en onrechtstreekse bilaterale samenwerking;
 - b) Aan de **partnerlanden van de bilaterale directe samenwerking** voorstellen, o.a. bij de beleidsdialoog naar aanleiding van de reviews van hun ontwikkelingsbeleid.

De kinderrechtensituatie:

- In het Belgische samenwerkingsprogramma in uitvoering, zal door BTC beschreven worden in zijn voorbereiding van elk nieuw indicatief samenwerkingsprogramma;
 - In het partnerland zal door de attaché ontwikkelingssamenwerking beoordeeld worden bij het opstellen van het basisdossier van het Indicatieve Samenwerkingsprogramma.
- c) Mededelen aan de **andere donoren** in de partnerlanden en aan hen voorstellen om het respect voor kinderrechten te integreren in de beleidsdialoog met het partnerland, o.a. naar aanleiding van de reviews van het ontwikkelingsbeleid van het partnerland;
 - d) Aanbevelen aan haar **multilaterale en regionale partners**, o.a. naar aanleiding van de besprekingen van hun samenwerkingsbeleid;

- e) Opnemen in de beoordeling van het gesubsidieerde beleid van haar **bilaterale indirecte partners**. Conform het Koninklijk Besluit betreffende programma- en projectmedefinanciering wordt dit beleid getoetst aan het respect voor de vier transversale thema's van de wet op de internationale samenwerking;
- 106) Maatregelen nemen ter bevordering van de duurzame integratie van kinderrechten in het Belgische samenwerkingsbeleid, zoals:
- a. Het **organiseren van vormingen** over kinderrechten en de aanbevelingen in deze nota voor (i) DGOS- en BTC-vertegenwoordigers op het terrein, (ii) DGOS- en BTC-dossierbeheerders op het hoofdbestuur (o.a. over het goed gebruik van de marker 'kinderrechten' in de databank ODA.be) en (iii) de deelnemers aan de BTC-informatiecycli;
 - b. Het **institutioneel verankeren** van het thema kinderrechten in de Belgische samenwerkingsadministraties met de hulp van een expert kinderrechten in BTC en een aanspreekpunt kinderrechten binnen DGOS. Beide zullen (i) zorgen voor de duurzame integratie van het thema respect voor kinderrechten in het Belgische samenwerkingsbeleid, (ii) de communicatie en het overleg met relevante gesprekspartners verzekeren, zoals de 'Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind' en het 'Platform kinderrechten in ontwikkelingssamenwerking', (iii) rekening houden met de relevante adviezen van de Federale Raad voor Duurzame ontwikkeling en de Commissie Vrouwen en Ontwikkeling en (iv) een jaarlijks overlegmoment met de Minister organiseren;
 - c. Het opnemen van het respect voor kinderrechten als **aandachtspunt in de evaluaties** gepland door de diensten D0.4 en S0.4;
 - d. Het **bevorderen** – door BTC in het partnerland – **van de reële participatie van kinderen in de interventies die hen aanbelangen**, via aangepaste participatiemethodologieën.

ANNEX I: KINDEREN EN GEWAPENDE CONFLICTEN

1 Een actualiteitsprobleem

De belangstelling voor de situatie van de kinderen in gewapende conflicten is de laatste tijd nog gegroeid, in samenhang met een stijgende belangstelling voor de kinderrechten in het algemeen.

Het verzamelen van gegevens bedoeld om de situatie op het terrein te monitoren en evalueren leidde tot een bewustwording van de internationale gemeenschap. De massamedia hebben van hun kant bijgedragen tot de kennis van deze verontrustende situatie.

Het probleem is nog in omvang en belang toegenomen. Gezien de duur van vele conflicten, de verwarring van militaire en burgerlijke doelwitten en de wijdere verspreiding van lichte wapens, is de betrokkenheid van kinderen in de conflicten de laatste decennia gegroeid.

2 Definitie van de probleemstelling

De problemen die de kinderen in conflictsituaties meemaken zijn veelvuldig. De oorlog verscherpt de socio-economische wanorde, tast de mechanismen die de kinderen moeten helpen beschermen nog meer aan. De onderwijssystemen, de netwerken gezondheidszorg, de juridische diensten en ook de sociale diensten voelen de terugslag van de gewapende conflicten.

Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat het merendeel van deze conflicten te vinden is de zogenaamd “kwetsbare” Staten. Deze Staten staan tegenover bijzonder belangrijke uitdagingen betreffende ontwikkeling, zoals extreme armoede, een zwak overheidsbeleid, voortdurende sociale spanningen, veelvuldige politieke instabiliteit, geweld en uitbuiting. Deze nefaste combinatie van factoren is een gunstige bodem voor het ontluiken van conflicten waarvan de eerste slachtoffers in het algemeen de zwaksten zijn, meer bepaald de kinderen.

In deze context van onstabieleit is het risico voor kinderen om kindsoldaten te worden, hoog. Indien duizenden onder hen onder dwang worden gerekruteerd, dan neemt een groot gedeelte onder hen “vrijwillig” dienst, bij gebrek aan betere initiatieven. De armoede, de sociale ongelijkheden, het gebrek aan toegang tot mogelijkheden betreffende onderwijs of werk, het verlangen zich te wreken op degenen die gewelddaden tegen de familie hebben gepleegd zijn allemaal factoren die bijdragen tot de beslissing om deel te nemen aan een gewapend conflict. De wens te ontsnappen aan een gedwongen huwelijk of een situatie van huishoudelijk geweld kan een bijkomend motief zijn bij de jonge meisjes.

Wat verstaat men onder “kindsoldaat”?

Wordt als kindsoldaat beschouwd “elke persoon van minder dan 18 jaar, die gerekruteerd of tewerkgesteld is of was door een gewapende macht of groep, wat ook de functie weze die het kind daarin uitoefent. Zo kan het vooral gaan (maar niet uitsluitend) om kinderen, meisjes of jongens, gebruikt als strijders, keukenhulpjes, dragers, bodes, spionnen of voor seksuele doeleinden. De term wijst niet alleen het kind aan dat direct deelneemt, of deelgenomen heeft, aan vijandigheden.” (De Principes van Parijs, februari 2007)

Voor de gewapende groepen en krachten die geen last hebben van morele bezwaren, zijn kinderen volgzaam, kneedbaar en goedkope rekruten, die men kan intimideren.

Of ze nu werden ingelijfd, gescheiden van hun familie, of vluchtelingen werden ten gevolge van een conflict, het merendeel van de kinderen krijgt geen toegang meer tot onderwijs en basis gezondheidszorg. De slechte behandeling, het geweld en de uitbuiting en de moeilijke doorstroming van humanitaire hulp zorgen voor een uiterst complexe situatie. Het seksuele geweld tegen kinderen, bij voorbeeld, wordt dikwijls gebruikt als een oorlogswapen.

De conflicten maken ook slachtoffers bij kinderen die thuis, bij hun familie konden blijven. De verwoesting van infrastructuur, de ineenstorting van het onderwijssysteem en de moeilijke verspreiding van humanitaire hulp maken de situatie erg complex. Deze zorgwekkende elementen komen het geheel vervoegen van ernstige schendingen van kinderrechten in oorlogstijd, zoals de VN-Veiligheidsraad¹ ze heeft geïdentificeerd:

- Moord of verminking van kinderen;
- Werving of gebruik van kindsoldaten;
- Aanvallen tegen scholen of hospitalen;
- Verkrachtingen van kinderen en andere ernstige vormen van seksueel geweld waarvan kinderen slachtoffer worden;
- Ontvoeringen van kinderen;
- Weigeren van toegang tot de kinderen aan humanitaire organisaties.

De gevolgen van de conflicten op de kinderen zijn vernietigend. Ze kunnen op lange termijn aanleiding geven tot zware gevolgen, met ernstige schade voor hen psychologische, fysische en sociale ontwikkeling. Daarbij kunnen ze een nefaste impact hebben op de ontwikkeling, het welzijn, de democratisering, en de stabiliteit van de maatschappij waartoe het kind behoort. Kinderen van conflicten redden betekent het risico voor toekomstige conflicten in belangrijke mate verminderen, en hun kansen om terug te keren naar een meer stabiele maatschappij verbeteren.

De internationale maatschappij moet volwaardig aangesproken worden voor de oplossing van dit probleem want het gaat niet alleen om een zaak van mensenrechten, van humanitaire bijstand of ontwikkelingshulp. Het gaat hem ook om de vrede en veiligheid.

3 Welke rol voor de ontwikkelingssamenwerking?

Het probleem van de kinderen de conflictsituaties moet op een multidisciplinaire wijze benaderd worden, waar de diplomatie en degenen die actief zijn op gebied van justitie, leger en ontwikkelingshulp allen een rol spelen .

België heeft zich ingezet op verschillende niveaus, of het nu gaat om publieke acties van *advocacy*, haar samenwerking met het Internationaal Strafgerechtshof of haar activisme binnen de Veiligheidsraad¹ van de VN en de werkgroep aangaande kinderen en gewapende conflicten, om slechts een paar voorbeelden te noemen.

De samenhang tussen kinderen, gewapende conflicten en ontwikkeling is complex. Ontwikkeling kan tegelijkertijd een oorzaak en een oplossing van een probleem zijn. De armoede en sociale ongelijkheid zijn een gunstige voedingsbodem voor nieuwe conflicten. Omgekeerd kan ontwikkelingshulp over mogelijkheden beschikken om de oorzaken van gewapende conflicten af te zwakken, door juist deze sociale ongelijkheden in te dijken, en dus de kinderen te beschermen. Door het fysische en psychologische welzijn van de jonge generaties te bevorderen, legt ze een solide basis voor de ontwikkeling van de maatschappij.

¹ België is lid van de Veiligheidsraad tot eind 2009

Het gros van de initiatieven betreffende ontwikkelingshulp zal zich situeren in de fases voor het conflict (preventie) en erna (wederopbouw).

Tijdens de fase van het conflict zelf worden de samenwerkingsmogelijkheden zoals noodhulp en opvang van de vluchtelingen meestal in nauwe samenwerking met andere internationale instanties of lokale partners uitgevoerd. Zo kan men verschillende maatregelen voorzien voor de bescherming van de kinderen: de opvang en eerste lijnsverzorging (voedsel en medische hulp), bescherming tegen seksueel geweld; organisatie van tijdelijk onderwijs in de vluchtelingenkampen enz. De registratie van de kinderen, en inzameling van data over die kinderen zijn een essentiële stap voor hun demobilisatie en terugkeer naar de familie. De demobilisatie van de kinderen mag niet bepaald worden door het vredesproces. Om het even wanneer, ook en vooral in conflictperiode, moet men inspanningen ondernemen om kinderen die bij gewapende groepen of machten behoren te demobiliseren met het oog op een snelle reïntegratie.

Het grensoverschrijdende aspect van de conflicten maakt een regionale benadering van het probleem noodzakelijk: hieraan moet bijzondere aandacht geschonken worden bij de identificatie van de uit te voeren acties. Men moet bijvoorbeeld vermijden dat de gedemobiliseerde kinderen in één land niet vervolgens worden gerecruteerd door gewapende groepen in buurlanden.

3.1. Betreffende preventie:

De bescherming van het kind zal verzekerd worden door:

- *Het respect voor de rechten van het kind te bevorderen*, door de burgermaatschappij, de religieuze autoriteiten, de media, de nationale netwerken en de traditionele gezagsdragers hierbij te betrekken. De familie en de gemeenschap bieden dikwijls de beste bescherming aan voor kinderen. Hierom is het belangrijk ze te betrekken bij preventie en bewustmakingsprogramma's. Men moet de kinderen ook informeren over hun rechten, inclusief hun seksuele en reproductieve rechten, en hen personen en instellingen aanwijzen die hen kunnen beschermen.
In zijn politieke dialoog met zijn partners zal de ontwikkelingssamenwerking het belang onderstrepen van het respect voor de rechten van het kind en de bekrachtiging van de verschillende juridische teksten die ernaar verwijzen. Zij zal elk misbruik op dit gebied veroordelen en zal van de strijd tegen de straffeloosheid een van de essentiële aspecten van haar beleid maken.
- *Geboorteregistratie*. Het recht van het kind op geboorteregistratie is fundamenteel want het geeft dit kind een naam en een identiteit. Geregistreerd zijn, is bestaan. In conflictsituaties vergroot de afwezigheid van een geboorteakte de kwetsbaarheid van kinderen, die gevoeliger worden voor uitbuiting en andere vormen van geweld. Zonder geboorteakte worden kinderen gemakkelijker ingelijfd als kindsoldaten bij een leger of een gewapende militie. Het niet-bestaan van een officieel identiteitsbewijs bemoeilijkt de vervolging van de ronselaars. Geboorteregisters laten ook toe kinderen die van hun familie gescheiden werden, of niet-vergezeldde kinderen te identificeren en de vereniging met hun familie te bevorderen.
- *Kwaliteitsvol en gratis onderwijs* met bijzondere aandacht voor meisjes. In een crisissituatie vormt de school een baken waarrond kinderen een zekere routine, kunnen opbouwen, vertrouwd en geruststellend. Het onderwijs laat op deze manier toe een

regelmatig levensritme te behouden dat de kinderen nodig hebben voor hun psychosociaal evenwicht. De omheining van de school vormt trouwens een bescherming tegen de rekrutering door gewapende groepen en tegen alle andere vormen van misbruik en uitbuiting. De school kan het kind ook vaardigheden en kennis aanbrengen die in conflictperiode van levensbelang kunnen zijn (gezondheidsonderwijs, risico van de antipersoonsmijnen).

- *Algemene bestrijding van armoede en uitsluiting.* Globaal moet de strijd worden aangebonden tegen de armoede en de uitsluiting: ze dragen bij tot een hogere kwetsbaarheid van de kinderen. In conflictsituaties verscherpen deze factoren de risico's van uitbuiting en mensenhandel waarvan kinderen slachtoffer zijn. Precaire levensomstandigheden en sociale ongelijkheden kunnen gemakkelijk kinderen, die op zoek zijn naar een sociale erkenning, vrijwillig in de armen duwen van de gewapende krachten.

3.2 Betreffende vredesheropbouw

- *De opvang van de kinderen* die van hun familie gescheiden werden en hun terugkeer naar een normaal leven moeten zo snel mogelijk georganiseerd worden. Indien de kinderen niet met hun familie kunnen verenigd worden, gaat de voorkeur naar opvang in een adoptiefamilie, eerder dan plaatsing in een instelling. De gemeenschap heeft een fundamentele rol te spelen om de terugkeer van de kinderen en hun aanvaarding door de gemeenschap te vergemakkelijken.
- *De re-integratie van de kinderen* is essentieel opdat de cyclus van geweld niet bestendig wordt. Programma's van Ontwapening, Demobilisatie en Re-integratie moeten aangepast worden aan de kinderen en hun specifieke noden. De re-integratie -inspanningen mogen niet beperkt blijven tot de kindsoldaten alleen maar moeten uitgebreid worden tot alle categorieën kwetsbare kinderen. Een positieve discriminatie tegenover ex-kindsoldaten zou van hen bevoordeligden maken; het zou de valse indruk wekken dat hun betrokkenheid bij gewapende groepen op een of andere manier beloond wordt. Dit zou trouwens de stigmatisering, waarvan ze al het slachtoffer zijn, nog versterken.
- De ondersteuning van de re-integratie moet multisectorieel zijn, *met een specifieke nadruk op aangepast onderwijs, dat beantwoordt aan de specifieke noden van de betrokken kinderen.* Het doel is de kinderen die hun onderwijs niet afgemaakt hebben naar school te laten gaan, of te laten terugkeren. Een flexibel onderwijssysteem dat rekening houdt met de opgelopen schoolachterstand en de opgelopen trama's moet snel geïnstalleerd worden. Dit onderwijs moet voor iedereen toegankelijk zijn, gehandicapte kinderen inbegrepen, kinderen die gezinshoofd zijn en meisjes. Zo moeten de uurroosters aangepast zijn zodat kinderen die in hun levensonderhoud voorzien naar de lessen kunnen gaan na hun dagtaak. Om toegang te kunnen hebben tot onderwijs moeten de kindmoeders kunnen genieten van bijzondere regelingen, zoals kinderopvang. Innoverende onderwijsmethoden moeten eveneens uitgewerkt worden om de geïsoleerde kinderen te bereiken (zoals per radio, reizende school). De onderwijsprogramma's moeten rekening houden met de noden die de kinderen geformuleerd hebben. Beroepsopleiding en het verwerven van praktische vaardigheden, die overeenstemmen met de vraag op de arbeidsmarkt, zullen beter beantwoorden aan de verwachtingen van kinderen die in hun onderhoud moeten voorzien. Opleidingen die jongeren toelaten breder hun levenservaringen te ontwikkelen moeten in

hun onderwijsprogramma ingeschreven worden, voornamelijk gezondheid, seksualiteit en voeding.

- De kinderen moeten kunnen genieten van *aangepaste gezondheidszorgen* die tegelijkertijd de fysische aandoeningen en de psychologische trauma's behandelen. Er moet ook aandacht besteedt worden aan problemen van toxicomanie. Het onderwijzende personeel moet gevormd worden om de specifieke noden van kwetsbare kinderen te kunnen aanpakken en de slachtoffers van seksueel geweld en uitbuiting op te vangen. Oorlog is een voedingsbodem voor de verspreiding van VIH/AIDS en andere infecties.
- Op *economisch vlak* moeten op snelle en onbureaucratische manier fondsen vrijgemaakt worden om de bescherming en terugkeer van de kinderen naar een normaal leven te waarborgen. Men zal bijzondere zorg besteden aan de situatie van kinderen, die aan het hoofd van een gezin komen te staan, en voor hun begeleiding en opvolging zorgen. Tevens moet er steun gaan naar de families en gemeenschappen die kinderen zullen opvangen, om de integratie van deze laatsten te bevorderen. Toekenning van microkredieten en andere mogelijkheden om inkomsten te genereren valt aan te bevelen.
- Men moet kinderen ook de gelegenheid geven om hun *traumatische ervaringen te verwerken* door bijv. te luisteren naar hun getuigenissen; deze ervaringen gebruiken om een duurzaam beleid uit te bouwen voor hun toekomst. Men moet ze eveneens inlichten over de vooruitgang betreffende de strijd tegen de straffeloosheid, door hen bij voorbeeld, te vertellen over de werkzaamheden van het Internationaal Strafhof, en hen uitleggen dat de trauma's die ze hebben opgelopen tot veroordelingen zullen leiden. De kinderen moeten ook bewust gemaakt worden van de juridische gevolgen waaraan ze zich bloot stellen mochten ze, eens volwassen geworden, besluiten gewapende groepen te vervoegen. Dit argument kan sterk afracend blijken.
- Er moet steun komen voor de inspanningen om komaf te maken met de straffeloosheid van diegenen die oorlogsmisdaden tegenover kinderen op hun geweten hebben; de aanwezigheid van experts in kindbescherming moet aangemoedigd worden zodat men er zeker kan van zijn dat men in de vredesprocessen ernstig rekening houdt met kinderkzaken.

De Strategische Nota "Eerbied voor de rechten van het kind" biedt een aantal voorstellen aan om deze maatregelen uit te voeren (zie Algemene Beleidsopties)

4 Categorieën kinderen die bijzonder kwetsbaar zijn

Bepaalde categorieën kinderen zijn bijzonder kwetsbaar in tijden van gewapend conflict. Het gaat onder andere om gehandicapte kinderen, kinderen die gezinshoofd zijn, kinderen-vluchtelingen (in het binnenland of buitenland) en meisjes.

De gedwongen verplaatsingen ten gevolge van de gewapende conflicten rukken de kinderen weg van hun omgeving en doen ook hun oriëntatiepunten verdwijnen. In de verwarring en de drang die bij deze bevolkingsbewegingen horen, kunnen kinderen gescheiden geraken van hun familie. Deze situatie verergert hun kwetsbaarheid betreffende uitbuiting en andere vormen van geweld. De verplaatste en van hun familie gescheiden kinderen zijn trouwens de geliefde prooi van de gewapende krachten die nieuwe rekruten trachten te werven.

In vreedstijd maakt genderongelijkheid meisjes kwetsbaarder voor uitbuiting en andere vormen van misbruik. Deze situatie verergert nog in instabiele periodes. Jonge meisjes zijn dikwijls de eerste slachtoffers van seksueel geweld dat ongewenste zwangerschappen en SOA's kan veroorzaken, maar ook belangrijke psychologische trauma's. Ze worden trouwens meer en meer door gewapende troepen gerekruteerd als seks-slaven, of als "echtgenotes". Deze status stelt ze bloot aan een belangrijke stigmatisering vanwege de gemeenschap. Sommigen worden verstoten en vallen zonder enige bijstand. Dit noopt ze tot prostitutie, wat nog bijdraagt tot hun marginalisering. Om aan dit ostracisme te ontsnappen verkiezen bepaalde meisjes op de achtergrond te blijven waardoor ze tussen de mazen vallen van de opvangprogramma's betreffende ontwapening, demobilisatie en reclassering.

Het is dus noodzakelijk bijzondere aandacht te schenken aan de specifieke noden van de meisjes en hun extreme kwetsbaarheid te erkennen om programma's te ontwikkelen die aangepast zijn aan hun situatie. De terugkeer van meisjessoldaten of slachtoffers van verkrachtingen in hun gemeenschap moet vergemakkelijkt worden om elke afwijzing te voorkomen. Degenen die niet wensen terug te keren in hun gemeenschap moeten kunnen gebruik maken van een specifieke opvang, van bijstand betreffende gezondheidszorg (inclusief seksuele en reproductieve gezondheid), van rechtshulp, psychosociale ondersteuning en toegang tot het onderwijs. Het is overigens essentieel ze mogelijkheden tot duurzaam overleven te bieden.

5 Internationale normen en verbintenissen

De belangrijkste juridische teksten die naar het probleem van de kindsoldaten verwijzen zijn:

- De Conventies van Genève (1949) en hun bijkomende protocollen (1977);
- Het Internationaal Verdrag betreffende de Rechten van het Kind (1989) en zijn bijkomend protocol betreffende de deelname van kinderen aan gewapende conflicten (2000);
- Het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof (1998);
- Conventie n°182 van de ILO (Internationale Arbeidsorganisatie) betreffende de ernstigste vormen van kinderarbeid (1999);
- Het Afrikaanse Handvest betreffende de rechten en het welzijn van het Afrikaanse kind (1999);
- Resolutie n°1612 (2005) van de VN Veiligheidsraad en de voorafgaande resoluties.

Naast deze wetsdocumenten werden met grote meerderheid ook niet-dwingende richtlijnen goedgekeurd:

- De Capetown (Kaapstad) principes (1997);
- De EU richtlijnen betreffende kinderen in gewapende conflicten (2003);
- De verbintenissen en Principes van Parijs (2007).

ANNEX II :Cruciale referenties over kinderrechten

Enkele documenten/websites:

- Child Rights Information Network: <http://www.crin.org/>
- IVRK: <http://www.ohchr.org/english/bodies/crc/index.htm>
- EUGEN VERHELLEN, *Verdrag betreffende de rechten van het kind: achtergronden, motieven, strategieën, hoofdlijnen*, Leuven, Garant, 2000, 252p.
- UNICEF, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully Revised Edition*. 2002.
- UNICEF: <http://www.unicef.org>
- nationale actieplannen Belgische OS: <http://www.dgcd.be/nl/themas/index.html>
- Vluchtelingen, intern verplaatsten, oorlogsslachtoffers: <http://unhcr.ch>
- Participatie: <http://www.plan-ik.org>
- Kinderarbeid: <http://ilo.org>
- Kinderen en hiv/aids: <http://www.uniteforchildren.org>
- Basisinfrastructuur: <http://www.plan-Belgie.org>